

Vprašanje, o katerem skušam razpravljati, je kompleksno: kje smo danes kot Slovenci in kot ljudje, ki naj bi še vedno pripadali najnaprednejši kulturni in družbeni – se pravi – evropski skupnosti. Oba nazora se vsekakor dopolnjujeta, produkt njune kombinacije je specifična samozavest današnjega Slovenca.

Evropski družbeno-kulturni vpliv je nedvomno zelo močno pričujoč v današnji slovenski zavesti, ne bi ga na tem mestu analiziral. Vprašanje si bom zastavil drugače, koliko danes slovenska zavest plemeniti evropsko, koliko je v evropski specifična, koliko je danes slovenski delež viden v mozaični strukturi evropske misli. Pri tem nikakor ne mislim na neke veledosežke, ki bi izstopali z atraktivnostjo, pač pa na to, koliko danes splošno slovensko kulturno – družbeno, ne le intelektualno povprečje dosega ali celo presega evropskega.

Zelo veliko pove podatke, da smo po številu samomorov trenutno na enem prvih mest v Evropi; najnovejše statistike pa vedo povedati, da danes vodimo v Evropi tudi po številu alkoholikov. Obstoječe psihiatrične ustanove po posteljnem fondu še zdaleč ne zadoščajo potrebam. Drugi podatek, vzet pravtako iz današnje slovenske stvarnosti, pa pravi, da smo zadnjih dvajset let v pogledu prizadevnosti pa tudi po rezultatih v panogi izobraževanja šli relativno v korak z Evropo, v nekaterih pogledih pa smo bili celo spredaj.

Obe diametralno nasprotni karakteristiki povesta marsikaj, predvsem pa to, da je bil povojni razvoj slovenskega samospoznavanja precej krivuljast, poln notranjih kriz, v nekem pogledu disonančen.

Po drugi svetovni vojni smo se Slovenci znašli politično razdrobljeni na štiri države, izvzemši pri tem zdomstvo, ki je bilo in je še danes vsekakor upoštevanja vredno spremljajoče dejstvo našega narodnega utripa. Na kratko se bom zadržal pri glavnini te razdrobljene celote – pri Slovencih, živčičih v Jugoslaviji. Perspektive za uveljavitev slovenske specifične resničnosti v večnarodni skupnosti so nastopile šele s praktičnim uveljavljanjem samoupravljanja; pravim perspektive, ker mislim, da postopek še zdaleč ne bi smel biti zaključen.

Nenehni disproporc med tistim, kar smo imeli in med tistim, kar smo hoteli imeti, je po vojni obstel ne le v območju narodne skupnosti, pač pa tudi v zavesti posameznika. Ta disproporc ni bil le materialne narave; slovenski človek, posebno pa slovenski izobraženec, ga je občutil tudi kot zavestno ali podzavestno grenko spoznanje, da zedinjene domovine, kot večstoletne težnje Slovencev, kljub žrtvam v krvavi apokalipsi, ne bo doživel, da njegove lastne osebnostne uresničitve ne bo plemenitil občutek neki višji pripadnosti, oziroma, bo ta občutek okmjen, zato nikdar do kraja doživet.

Razpoke, ki jih je najprej zadajal stalinski aktivizem, so sekale enotnogo to slovenske zavesti na usodna nesoglasja, povzročena daleč izven nas in za čisto druge cilje. Ideja o enakopravnosti jugoslovanskih narodov pa je v marsičem ostala zgolj na papirju – ne bom iskal vzrokov za to – gotovo so bili objektivno

pa tudi subjektivno pogojeni. Slovenec se je s svojo že tako okrnjeno vizijo slovenstva znašel sam v risu blokovskih političnih spletk, vključen v nečisto igro, ki je tekla pod parolo - "proletarski internacionalizem". Zamajala se je vera, ideali so plahneli, sestradan od vojske, se je slovenski človek vrgel v goloroko borbo za kruh, ki pa ni poznala sentimentalnosti in je bila tem uspešnejša, čim manj je bila obremenjena s pojmi "narod", "kultura", "ideja", "zavest". Tako pa se je Slovenec tudi odtujeval samemu sebi.

Naj še enkrat pribijem, da smo po vsem tem Slovenci kot narod stali na pragu resnične narodne afirmacije (predvsem navznotraj). šele s postopnim uveljavljanjem načel samoupravljanja. To poudarjam, ne da bi se hkrati spuščal v številna vprašanja, ki konkretno spremljajo to obliko družbenega življenja.

Vsekakor pa moram reči, da pomeni kljub čerem zadnjih dvajset let za Slovenca relativno kvaliteten, ugoden premik dalje. Slovensko vprašanje vidim danes v drugačni luči.

Vidim ga v potrebnosti po humanizaciji notranjih odnosov, se pravi v skladju našega materialno duhovnega zorenja. Tako skladje bi bila tudi najprikladnejša preventiva pred raznovrstnimi psihičnimi frustracijami, iz katerih rezultirajo negativni pojavi, ki sem jih omenil v začetku. Vidim ga v resničnem sožitju nazorov in estetskih kriterijev. Poglavitni problem naše narodne eksistence in afirmacije pa je danes vendarle v izkoreninjenju problema meddržavnih meja iz naše zavesti. S tem mislim, da je treba slovenski prostor enkrat za vedno kulturno poenotiti; onkraj morebitnih političnih stisk mu je potrebno vdihniti enotni slovenski narodni koncept. Ekonomska raven, trenutno zavidljiva svoboda umetniško-publicističnega snovanja, odprte meje, nam omogočajo svobodno sprejeti in izraziti najusodnejša protislovja našega časa in s tem posredno bogatiti tudi evropsko kulturo stavbo. Kulturo tukaj ne pojmem kot panogo, kultura je tudi vožnja z vlakom, produkcijski postopek, gledanje nogometne tekme, načrtovanje družine itd.

Zavedam se, da je slovenska, posebno pa še obmejno aktualna trenutnost v razčiščevanju nekaterih žgočih vprašanj našega biološkega ohranjanja - to temo bi bilo vredno sociološko obdelati - istočasno sem pa prepričan, da je razreševanje tudi takih vprašanj, ne upoštevač osebnostne strukture, nesmiselno početje. Zato se Slovenci moramo najprej organizirati navznoter, če hočemo kdaj - kot Slovenci - kot narod biti ugodno organizirani navzven, kajti brezoblična gmota, ki na vsakem koraku povleče krajši konec, to je naša pretekla slabost, morala bi že enkrat postati tudi nauk!

